

Recensie

ALAIN BADIOU DOOR ALAIN BADIOU

Alain Badiou, Peter Cockelbergh, & Bas Matthyssens (vert.), *Alain Badiou door Alain Badiou. Ode aan de filosofie*. Amsterdam, Parrèsia, 2021, 110 p., ISBN 9789073040137, €16,90.

Het meest opmerkelijke en verbazingwekkende aan deze inleiding die Badiou over zijn eigen werk samenstelde, is het doel. Want ga er maar aanstaan: voor middelbare scholieren een heldere introductie geven van een ondoordringbare metafysica die hij over een tijdspanne van dertig jaar in drie vuistdikke delen uiteen heeft gezet: *L'Être et l'événement* (1988), *Logiques des mondes* (2006) en *L'Immanence des vérités* (2018). Dat is allereerst een compliment aan het middelbaar onderwijs in België. De leerlingen van Scholen Da Vinci in Sint-Niklaas vormen misschien een uitzondering, maar dan nog kan ik mij niet voorstellen dat deze inleiding voor mijn hbo-studenten toegankelijk zou zijn. Niet in de laatste plaats omdat de lat hoog ligt. In een vraaggesprek en twee lezingen passeren de grote vraagstukken uit zijn denken: het zijn en de universaliteit, singuliere gebeurtenissen, het subject en waarheid, singuliere universaliteit, en het oneindige en het absolute. En of dat nog niet genoeg is, komt hij ook nog te spreken over poëzie en wiskunde, de politiek, de liefde en het idee van het communisme. En als klap op de vuurpijl wijdt hij de laatste lezing aan de wiskundige onderbouwing van zijn drie ontologieën: de verzamelingenleer, de categorieëentheorie, de relationele logica en de oneindigheidstheorie. Zoals hijzelf terecht opmerkt, zijn de onderliggende ideeën helderder dan de berekeningen die haar geldigheid aantonen.

De vraag is: wat heeft Badiou jongeren te bieden? Badiou, die aanvankelijk boswachter of acteur had willen worden, kwam door het lezen van Sartre bij de filosofie terecht. Hij was daarvan helemaal van de kaart. Filosofie, zo stelt hij in zijn eerste lezing, is een ontmoeting, iets dat je raakt, niet iets dat je kunt aanleren. De vraag is: wat raakt je? Natuurlijk, filosofie is ook een academische discipline, maar de academische filosofie deugt uiteindelijk nergens voor (44). Om zijn filosofieopvatting te verduidelijken, zet hij zijn sleutelconcepten uiteen. Allereerst gaat hij in op de vier mogelijkheidsvoorwaarden of bepalingen van de filosofie: wetenschap, kunst, liefde en politiek. De bron van de filosofie ligt voor Badiou buiten de filosofie, in de situatie waarin de mens in staat is tot uitzonderlijk handelen. Juist dat uitzonderlijke of het singuliere heeft een universele waarde. De wetenschap (lees wiskunde) laat zien dat waarheden onmiddellijk en zonder aanzien des persoons universeel zijn. De kunst tilt onze waarneming op tot universele hoogte. De liefde

vormt een uitzonderling op ons gevoelsleven en de politiek ontleent haar universele waarde door gelijkheid als uitgangspunt te nemen en zich volledig op de mensheid te richten.

Badiou geeft een uitzonderlijke definitie van waarheid. Waarheid is niet de overeenkomst van een uitspraak met de werkelijkheid, maar een uitzondering op de bestaande situatie en wat we al weten. De waarheid is een gebeurtenis die ons confronteert met het buitengewone en het onbekende. De gebeurtenis vindt plaats in een situatie, maar haar betekenis kan niet tot die situatie worden herleid, noch haar ontstaan daaruit worden verklaard. Een waarheidsgebeurtenis moeten we niet verwarren met wat tegenwoordig met veel bombarie mijlpalen in het leven wordt genoemd — promotie, trouwen, scheiding, overlijden. Daarop worden we namelijk voorbereid. We kunnen, zoals reactionairen of conservatieven, die gebeurtenis ontkennen of loochenen, maar we kunnen er ook trouw aan zijn. Aangezien we niet weten wat ons is overkomen, bestaat deze trouw erin uit te vinden hoe we een nieuwe situatie kunnen vormgeven. Die ‘we’ heet in filosofisch jargon ‘subject’. Het subject grijpt de uitzonderlijke gebeurtenis aan om er de gevolgen uit te trekken binnen de wereld, om de wereld te veranderen.

Wat heeft filosofie jongeren te bieden? En waarom zou de wereld veranderd moeten worden? Volgens Badiou zijn we vandaag de dag bijna verplicht om terug te grijpen op de figuur van de geëngageerde filosoof. De waarheden die thans worden voortgebracht zijn onderworpen aan vormen van roofzucht en vernietiging. Technologie is de afzetmarkt van de wetenschap (‘waar is wat werkt’, en valorisatie), sociale media als Instagram, Facebook pretenderen kennis en schoonheid te verschaffen en de liefde wordt een match die op basis van psychologische inzichten wordt berekend (denk aan datingsites als *e-Matching* en *Married at first sight*). Tegen dit nihilisme moet de filosofie zich verzetten. In dat licht roept Badiou op de jeugd ‘in filosofische zin’ te corrumperen. De filosofie moet proberen de jeugd de nodige middelen aan te reiken waarmee zij zich kan verweren tegen het hedendaagse nihilisme van een verbrokkelde wereld waarin iedere mening evenveel waard is.

Tegenover deze gefragmenteerde wereld stelt Badiou ‘het idee van het communisme’. Een provocatief idee dat al enkele jaren wordt onderzocht door onder anderen Slavoj Žižek, Jacques Rancière, Jean-Luc Nancy en Badiou. Let wel, daarmee doelen zij beslist niet op de communistische heilstaat die veel dood en verderf heeft gezaaid. De ruzie die de SP in Nederland uitvecht met haar jongerenafdeling ROOD laat weer eens zien hoe gevoelig het communistische gedachtegoed ligt. Het ‘idee van het communisme’ bevestigt dat gemeenschappelijke belangen belangrijker zijn dan privébelangen, dat in filosofisch opzicht uitzonderlijke waarheden belangrijker zijn dan meningen. Het idee van het communisme stelt gelijkheid als basisbeginsel opnieuw centraal. En dat beginsel is niet te rijmen met een centralistisch staatsapparaat dat geheel is afgesneden van het dagelijks leven van mensen. Evenmin is het idee van het communisme te herleiden tot het nationaliseren van privébezit en

productiemiddelen. Badiou spreekt wel van collectivisering van productiemiddelen, maar wat hij daar nu mee bedoelt, maakt hij niet duidelijk. Dat geldt ook voor de andere principes die hij aan de basis van het communisme legt: een einde aan de hiërarchische deling tussen hoofd- en handarbeid, internationalisme en de verzwakking van de staat om ruimte te creëren voor gezamenlijke beslissingsprocedures.

Je zou verwachten dat Badiou in relatie tot het engagement en het idee van het communisme zou komen te spreken over jongeren die door de gevestigde politiek worden weggezet als klimaatspijbelars, omdat zij onder schooltijd strijden voor een beter klimaat en een duurzame toekomst voor de mensheid en het leven op aarde. Of over de protesten van *Black Lives Matter* tegen racisme en discriminatie. Of wat te denken van de emancipatie van LHBTQIA waarin jongeren het voortouw nemen en erkenning eisen voor hun seksualiteit als ervaring zonder dat die gevangen wordt in categorieën. Hoe kunnen we over intersekse of non-binair spreken zonder te vervallen in bestaande man-vrouwverschillen die het seksualiteitsdiscours bepalen? Treedt in deze strijd en emancipatie niet juist het gelijkheidsbeginsel op de voorgrond? Zijn deze bewegingen en protesten trouw aan het idee van communisme of uitzonderlijke waarheidsgebeurtenissen in de liefde, politiek en wetenschap?

Maar niets van dat al. En dat is een gemiste kans, omdat deze bewegingen en protesten laten zien dat jongeren kritisch zijn en Badiou concreet had kunnen maken wat zijn filosofie hen had kunnen bieden. Hij blijft steken in abstracties en de welbekende voorbeelden die hij al dertig jaar naar voren brengt. Wellicht is het een idee om de volgende keer Slavoj Žižek uit te nodigen op de Scholen Da Vinci. Ondanks de onderlinge meningsverschillen staat hij in filosofisch opzicht dicht bij het denken van Badiou. Maar Žižek is er een meester in om een provocatief licht te werpen op hedendaagse actualiteiten als *Black Lives Matter*, identiteitspolitiek, Trump en het klimaat.

Richard DE BRABANDER (Rotterdam)